Želeč v zrcadle času

Lípy – němí svědkové minulosti

UKÁZKA Z E-KNIHY

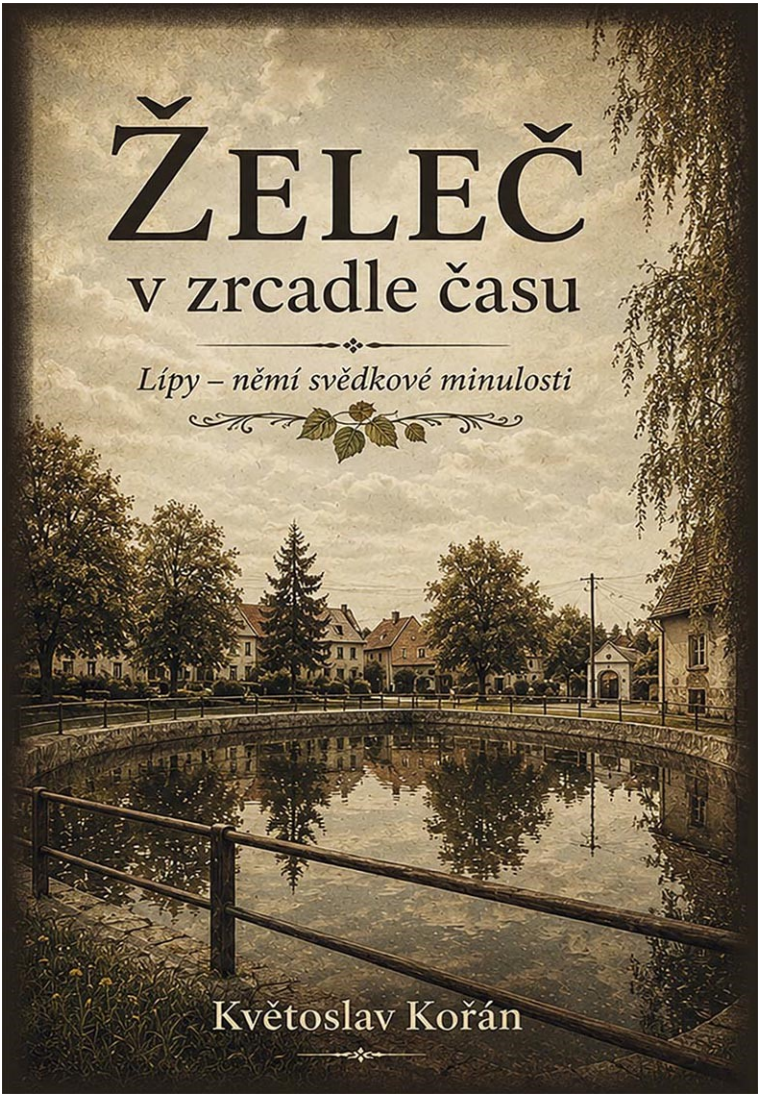
Květoslav Kořán · Želeč 2026

Vybrané ukázky z deseti kapitol:

1. Labyrintem želečského pravěku
2. Církevní a sakrální památky
3. Počátky českého školství
4. Rok 1914: válka přichází do Želče
5. Židovské rodiny a jejich osud
6. Nové domovy a tváře: Osidlování Želče
7. Želečský kalendář
8. Domy napříč časem
9. Želečské archivy
10. Místa, jak si je pamatuji

Ukázka obsahuje jen vybrané stránky z jednotlivých kapitol.
Číslování stran proto není souvislé.

www.zelec.net

ŽELEČ
v zrcadle času
Lípy – němí svědkové minulosti
Květoslav Kořán

Květoslav Kořán

Želeč v zrcadle času

Lípy – němí svědkové minulosti

Želeč, 2026

Předmluva

Každá obec má svůj příběh. Ne ten velký, učebnicový, ale tichý a každodenní. Tato kniha je pokusem takový příběh zachytit pro obec Želeč. Nejde zde o dějiny králů, válek a státních převratů. Jde o události, které se v Želči odehrály, o domy a jejich obyvatele, o lidi, kteří tu žili a vytvářeli podobu místa, aniž by o tom kdy psaly učebnice. Veškeré údaje v žádném případě nejsou výplody fantazie, nýbrž všechny vycházejí z archivních pomůcek, vlastivědné literatury. Text vznikal ze střípků — z kronik, úředních zápisů, starých, matrik, fotografií, vzpomínek pamětníků a mnoho dalších. Mnohé se dochovalo jen náhodou, mnohé zmizelo. O to větší smysl má pokusit se to, co zůstalo, zachytit a poskládat dohromady dřív, než se vytratí i poslední paměť.

Kniha se nevyhýbá ani složitějším kapitolám minulosti — proměnám obyvatelstva, zániku spolků po druhé světové válce či politickým zlomům. Tyto skutečnosti jsou zde uvedeny jako historický fakt, nikoli jako hodnocení. Jsou součástí vývoje obce stejně jako slavnosti, výročí a chvíle soudržnosti. Tato kniha je určena především rodákům, pamětníkům a jejich potomkům. Je zároveň malým svědectvím o tom, jak se žilo v jedné obci, jak lidé spolupracovali, co považovali za důležité a jak si dokázali vytvářet pocit sounáležitosti. Pokud pomůže uchovat paměť Želče alespoň o něco déle — a připomenout místa a lidi, kteří by jinak zůstali zapomenuti — pak splnila svůj účel.

Květoslav Kořán

Obsah

1. Labyrintem želečského pravěku 14

1.1 Nejstarší nálezy a sbírky 14

1.2 „Nejstarší písmo“ a archeologická blamáž 17

1.3 Výzkum „želečské mohyly“ (1930) 17

1.4 Další nálezy 20. století 21

1.5 Záchranný výzkum roku 2007 22

1.6 Závěrem 25

2. Želeč v proměnách správy a času 26

2.1 Počátky obce a patronátní právo (1317–1400) 26

2.2 Želeč v držení Kolovratů a drobné šlechty 27

2.3 Čelechovcové a vznik panské tvrze 27

2.4 Hrobčičtí z Hrobčic a budování šlechtického sídla 28

2.6 Želeč v držení Wahlů, Michnů a Netzlingerů 28

2.7 Období Zessnerů ze Spitzenbergu 29

2.8 Od 19. století k zániku velkostatku 29

3. Církevní a sakrální památky v želči 31

3.1 Tichý strážce věků 31

3.2 Věž, která spojila obec 32

3.3 Světlo v chrámu: Od svíček k elektřině 34

3.4 Osudy fary a poválečný útlum 36

3.5 Hlas Želče: Příběh zvonů 37

3.6 Varhany a jejich zaniklý hlas 42

3.7 Faráři a duchovní správa v Želči 45

3.8 Od kostelních zdí k polím Za Poustka 48

3.9 Setkání s kancléřem: Jak se otevírají zamčené dveře 51

3.10 Poutní místa, kříže a pomníky v obci 52

3.11 Socha sv. Jana Nepomuckého 57

4. Rychtáři a starostové v čele správy obce 59

4.1 Mladý Gregor v čele obce 59

4.2 Kronikář v čele obce: Éra Johanna Lagarda 60

4.3 Od rychtáře ke starostovi 60

5. Počátky německé školy 63

5.1 Německá škola v Želči: Staletá tradice 63

5.2 Krize a provizorium, nová školní budova *64*
5.3 Portrét učitele: Antonín Sevelin *64*
5.4 Správci školy na přelomu století *65*

6. Počátky českého školství **71**
6.1 Česká škola jako symbol změny po roce 1918 ..... *71*
6.2 Národnostní poměry a školství v Želči po vzniku republiky *72*
6.3 První kroky českých rodin *72*
6.4 Úřední jednání a místní šetření *73*
6.5 Demonstrace a otevřený konflikt *73*
6.6 První léta školy (1921–1925): začátky v provizoriu *75*
6.7 Roky 1925–1927, noví učitelé, první útrapy *78*
6.8 Časy mrazů, nemocí a naděje *81*
6.9 Změny v učitelském stavu a těžká léta hospodářské krize *82*
6.10 Změny v učitelském stavu a každodenní život školy *85*
6.11 Zápisy z klidných i neklidných dnů školy *87*
6.12 Rok 1938 - zánik české školy *89*

7. Spolky v Želči **92**
7.1 Spolek hasičů *93*
7.2 Přehled funkcionářů hasičského spolku *95*
7.3 Spolek vojenských veteránů *98*
7.4 Místní domovina chalupníků a maloobchodníků *100*
7.5 Ostatní spolky *101*
7.7 Národní garda *101*
7.8 Místní odbor Národní jednoty Severočeské v Želči *101*
7.9 Katolický pramen a dívčí spolek pro Želeč a okolí *102*
7.10 Místní skupina spolku Německo v Čechách v Želči *102*
7.11 Spolek Německý zpěv. *102*

8. Rok 1914: válka přichází do Želče **103**
8.1 Posel špatných zpráv *103*
8.2 První vlna: Okamžitý odchod na frontu *104*
8.3 Pondělí 27. července: Den loučení *105*
8.4 Žně ve stínu mobilizace *106*
8.5 Koně pro císaře: Rekvisice v Deštnici *107*
8.6 Mobilizace dopravy a polní pošta v srpnu 1914 ..... *107*
8.7 Odchod starších domobranců v září 1914 ..... *108*

1. LABYRINTEM ŽELEČSKÉHO PRAVĚKU

„Pod povrchem času leží příběh počátků“

Lidé zde žili, pracovali a zanechávali po sobě stopy v zemi často tak nenápadné, že na ně po staletí nikdo nenarazil, dokud je znovu neodkryla náhoda, orba, hledači „pokladů“ nebo archeologický výzkum.

Právě archeologické nálezy nám dnes umožňují nahlédnout do nejstarších dějin tohoto území. Ukazují, že oblast kolem dnešní Želče nebyla v pravěku prázdným prostorem, ale součástí širšího osídlení. To, co se nedochovalo v písmu ani v paměti, zůstalo uloženo pod povrchem — v podobě nástrojů, střepů, ohnišť či hrobů a mnoho dalšího.

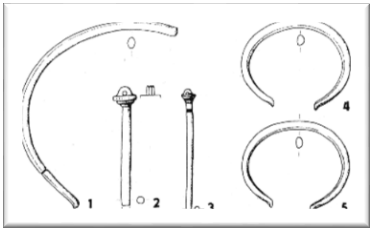
V této kapitole se chci věnovat pravěkým nálezům v okolí Želče a jejich významu. Text vychází především z odborné literatury, zejména z publikace *„Labyrintem žateckého pravěku“* autora PhDr. Holodňáka. Nejde přitom o vyčerpávající odborný přehled, ale o srozumitelné shrnutí toho, co dnes víme — jaké nálezy byly učiněny, z jakých období pocházejí a co nám říkají o nejstarších obyvatelích tohoto kraje.

1.1 Nejstarší nálezy a sbírky

V minulosti bylo mnoho archeologických sbírek uloženo v tehdejším podbořanském muzeu. Tato sbírka je dnes umístěna v Žatci a obsahuje i některé nálezy z okolí obce. V první polovině 20. století byly nálezy odváženy také do Teplic, část skončila v Chomutově, Vídni i v Praze. Z polohy zvané „Teichhof“ jsou četné nálezy. Štípané kamenné nástroje, keramika kultury s lineární keramikou a tři střepy z doby římské. V katastru Želče existovalo také místo zvané „Srub“, jehož přesnou polohu se dnes již

nepodařilo určit — buď se nedochovaly původní záznamy, nálezce místo přesně neurčil nebo nebylo řádně zdokumentováno. Odtud pochází zlomek zvířecí kosti a zlomky nádob kultury s lineární keramikou. Sbírka archeologických předmětů je dále doplněna částí kamenného drtidla, jedním štípaným a jedním broušeným kamenným nástrojem, keramickou nádobkou z doby bronzové a železnou přezkou, kterou nelze přesně datovat. Tyto předměty byly nalezeny na blíže neznámých místech v katastru Želče. Bronzovou sponu z doby římské, daroval do žateckého muzea pan F. May. Podrobnosti o archeologických nálezech v katastrálním území Želče jsou podrobně popsány ve zmíněné knize "Labyrintem žateckého pravěku":

● Kamennou sekeru a provrtaný mlat získalo darem od dr. A. Tischera v roce 1892 Přírodovědné muzeum ve Vídni. Společně s těmito kamennými předměty se sem stejným způsobem dostalo i několik bronzových věcí, které podle údajů dárce prý pocházejí z hrobů. Jde o bronzovou jehlici s profilovanou hlavicí a zlomky dalších dvou jehlic, polovinu bronzové hřivny a dva náramky z téhož materiálu. Šperky se našly na místě, kterému místní obyvatelé tehdy říkali „Römischhölzel". Zatímco lze broušené kamenné nástroje datovat do mladší až pozdní doby kamenné, pocházejí ostatní předměty z období únětické kultury. Výjimkou je jediná celá jehlice, kterou lze zařadit do střední až mladší doby bronzové.

Bronzová hřivna, zlomky jehlic a náramky únětické kultury

● Několik desítek kusů, zejména broušených nástrojů (sekerek, kopytovitých klínů i sekeromlatů), se do muzea v Žatci dostalo

3. CÍRKEVNÍ A SAKRÁLNÍ PAMÁTKY V ŽELČI

„Kamenné zdi mlčí, ale pamatují více než lidská slova."

Uprostřed obce Želeč stojí kostel svatého Mikuláše, tichý strážce víry a paměti mnoha generací. Již od nejstarších dob byl tento chrám místem, kde se lidé scházeli k modlitbě, ke křtům, svatbám i poslednímu rozloučení. Následující články podrobněji prozkoumávají klíčové milníky historie kostela od prvních zmínek přes gotickou stavbu až po barokní přestavbu a život farnosti v průběhu staletí.

3.1 Tichý strážce věků

Jeho historie sahá až do roku 1186, kdy zde stál skromný dřevěný kostelík. Postupem staletí byl nahrazen kamennou gotickou stavbou, která v polovině 18. století získala dnešní barokní podobu. Každá přestavba, každý darovaný oltář či zvon nesou stopy štědrých patronů, místních rodů i prostých věřících, kteří zde hledali útěchu a naději. Kostel není jen kamennou památkou, je živým svědectvím o tom, jak víra provázela život našich předků v radosti i v těžkých časech. Kde přesně stál, dnes již nevíme, avšak s velkou pravděpodobností se nacházel na místě dnešního kostela. Právě zde se začala psát dlouhá historie duchovního života obce.

Kostel byl již roku 1622 opatřen zvonem. Původně byl vystavěn v gotickém slohu a teprve v roce 1750 byl přestavěn do barokní podoby tehdejším patronátním pánem Johannem Františkem Zessnerem ze Spicenbergu. Touto přestavbou získal kostel podobu, kterou v základních rysech známe dodnes. Ještě před touto přestavbou, dne 24. března 1725, darovala hraběnka

Josefa Kolovrat-Libštejnská zdejšímu kostelu čtyři mosazné svícny. Manželka J. F. Zessnera, Marie Terezie Zessnerová, pořídila oltář. Tyto dary připomínají nejen štědrost patronů, ale i jejich vztah k obci a k místnímu kostelu. Roku 1831 daroval Vincenz Zessner, syn někdejšího majitele obce F. Zessnera, padesát zlatých na výbavu kostela a k tomu i pár lesních rohů. I takovéto drobné zprávy připomínají, že podobu kostela netvořily jen velké přestavby, ale i drobné dary a obětavost jednotlivců.

3.2 Věž, která spojila obec

Roku 1840 nechala Klára Dammová, rozená Korbová z Weidenheimu, která tehdy Želeč zdědila, postavit novou kostelní věž a zvonici. Se stavbou se začalo hned na jaře. Věž stavěl zednický mistr Johann Adam Kultscher ze Želče spolu s Antonínem Hübnerem z Malé Černoce. Stavba byla obtížná, neboť bylo nutné dovážet stavební kámen z větší vzdálenosti. Materiál ze staré stavby si obecní obyvatelé rozebrali a použili jej na opravy svých domků a hostince. Práce byly dokončeny roku 1842.

Roku 1866 proběhla důkladná oprava celého kostela. Na opravu dobrovolně přispěli Martin Groschup, zámecká paní Klára Dammová, (dcera Fr. Korba z Weidenheimu) tehdejší starosta Antonín May z čp. 13, předešlý starosta Josef Groschup a Karel Groschup z čp. 33. Malování kostela provedl rakovnický malíř Josef Hovorka se svým pomocníkem Antonínem za částku 50 zlatých. Zednický mistr ze Želče Antonín Kultscher obdržel 2 zlaté a František Häckl ze Želče 3 zlaté a 50 krejcarů za vyrobení krytů na větrací otvory. Další opravy a stavební práce proběhly roku 1876. Byla postavena nová sakristie, neboť původní byla již ve velmi špatném stavu. V té době působil v Želči jako farář Robert Scholz a novým majitelem panství byl Hugo Thurn Taxis.

6. POČÁTKY ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ

„Tam, kde po staletí zněla němčina,
zazněla po roce 1921 i čeština – tiše, nejistě, ale vytrvale“

6.1 Česká škola jako symbol změny po roce 1918

Vzdělání v mateřském jazyce nebylo v našem kraji samozřejmostí, ale vítězstvím vykoupeným osobní odvahou těch, kteří se nebáli přihlásit ke svému původu

Vznik české školy v obci Želeč u Žatce nelze chápat pouze jako administrativní krok v oblasti školství. Šlo o událost, která hluboce zasáhla do mezilidských vztahů, národnostních poměrů i každodenního života obyvatel obce. V prostředí, kde po staletí převažovalo německé obyvatelstvo a německý jazyk, představovala snaha o zřízení české školy výrazný symbol změn, jež přinesl vznik samostatného Československa po roce 1918.

Česká škola nebyla vnímána jen jako místo vzdělávání dětí, ale jako viditelný projev české přítomnosti a národní identity. Právě proto se její zřízení setkalo s odporem části německého obyvatelstva, které v něm spatřovalo ohrožení svého dosavadního postavení. Napětí mezi oběma národnostmi, dosud často skryté, se v otázce školy vyhrotilo do otevřených konfliktů.

Události, které provázely vznik české školy v Želči, patří k nejdramatičtějším kapitolám obecních dějin první republiky. Ukazují, že boj o vzdělání v mateřském jazyce nebyl samozřejmostí, ale vyžadoval osobní odvahu, vytrvalost a oběti ze strany místních českých rodin. Zároveň jsou svědectvím o složitých národnostních vztazích v pohraničních oblastech tehdejšího Československa. Následující text přibližuje nejen samotný proces zakládání české školy, ale i atmosféru doby, v níž se rozhodovalo

o budoucnosti českého školství v obci.

Jak již bylo uvedeno v předmluvě, otázka zřízení české školy nebyla v Želči u Žatce pouhou školskou záležitostí, ale dotýkala se samotné podstaty národnostních vztahů v obci. Právě proto její vznik provázely ostré konflikty, které neměly v dosavadních dějinách obce obdoby.

6.2 Národnostní poměry a školství v Želči po vzniku republiky

Až do roku 1921 byla v Želči pouze německá škola, kterou navštěvovaly jak děti německé, tak i české národnosti. Pro lepší orientaci je třeba uvést, že v roce 1921 žilo v obci celkem 640 obyvatel, z toho pouze 89 obyvatel české národnosti, jedna rodina židovská a ostatní obyvatelé byli národnosti německé. Ve školním roce 1920–1921 navštěvovalo německou školu celkem 115 žáků.

6.3 První kroky českých rodin

Česká škola byla otevřena dříve v sousedních Měcholupech. Této možnosti využili čeští obyvatelé Želče Antonín Frühant, Antonín Moravec, Emil Řepík, Jan Jiroušek, Josef Křišťan, Josef Vavřínek a Josef Reigl, kteří přihlásili své děti k docházce do této školy. Tento krok se však stal příčinou otevřených projevů německé nesnášenlivosti vůči českému obyvatelstvu. V některých případech byla ze strany německých zaměstnavatelů podmínkou přijetí do práce otevřená rezignace na projevy češství.

O zřízení české školy přímo v Želči usiloval v letech 1919 a 1920 tehdejší správce školy v Měcholupech Jan Wenig. Při zápisu k návštěvě české školy se postupně přihlásily další děti – Josefa Kotka, Václava Mejtila, Josefa Dyršmída a Michala Kůglera. Celkem tak bylo k české škole přihlášeno 26 dětí, čímž byly splněny základní podmínky pro její otevření – tak dlouho očekávané.

8. ROK 1914: VÁLKA PŘICHÁZÍ DO ŽELČE

„Alea iacta est – Kostky byly vrženy i v Želči“

V létě roku 1914 zasáhla obec Želeč událost, která během krátké doby změnila život jejích obyvatel. Vyhlášení mobilizace znamenalo odchod místních mužů na frontu, rozdělení rodin a narušení dosavadního hospodářského i společenského pořádku a hlavně ztrátu blízkých.

Následující přehled událostí vychází z dochovaných historických pramenů a dokumentů, z nichž byly čerpány níže uvedené údaje. Prostřednictvím jmen, dat a konkrétních událostí přibližuje, jak se světová válka promítla do každodenního života jedné obce a jak rychle se původní naděje na krátký konflikt změnila v dlouhé období nejistoty.

8.1 Posel špatných zpráv

V neděli 26. července 1914 se roznesla zpráva o vypuknutí světové války. Kolem 10. hodiny dopoledne dorazil posel ze Žatce do Želče a předal tehdejšímu starostovi Františku Zirklovi (čp. 5) vyhlášku o mobilizaci spolu s pokynem:

„..neprodleně seznámit všechny obyvatele s jejím obsahem..“

Zpráva se obcí roznesla bleskovou rychlostí. Po nedělních bohoslužbách byly po obci vyvěšeny žluté mobilizační plakáty. Kolem nich se okamžitě začaly srocovat davy lidí, kteří se snažili porozumět tomu, co strohý úřední text znamená pro jejich životy. Co se vlastně děje? Zpočátku obyvatelé nedokázali plně pochopit pravý význam plakátů. Lidé plakáty četli opakovaně a neustále se jeden druhého ptali, koho přesně se povolání do zbraně týká. Nedělní klid vystřídalo napětí a nejistota. Želeč se, stejně jako tisíce dalších obcí, ocitla v soukolí světového konfliktu, jehož konec

byl tehdy v nedohlednu. Vyhláška nařizovala částečnou mobilizaci domobrany (Landsturm) a záložníků, a tím zasáhla do života mnoha místních rodin. Mnozí se zprvu domnívali, že narukovat musí pouze svobodní a bezdětní muži. Opakované čtení a vysvětlování však brzy rozptýlilo veškeré pochybnosti. Na plakátech stálo jasně a stručně, že k armádě musí nastoupit všichni vojáci v aktivní službě, záložníci i příslušníci domobrany. Pro mnohé to znamenalo, že se musí k vojsku dostavit do 24 hodin. Jak je poznamenáno: *„Nun ging es an ein packen!“* (Nyní se muselo začít balit!). V té době měla obec Želeč celkem 112 domů a 640 obyvatel.

8.2 První vlna: Okamžitý odchod na frontu

Bezprostředně po vyhlášení mobilizace museli v obci opustit své domovy muži, u nichž známe i jejich domovská čísla popisná:
Anton Kutscher (čp. 101)
František Groschup (čp. 24)
Josef Nitsch (čp. 100)
Anton Vettermann (čp. 77)
Edwin Kultscher (čp. 94)
Emil Haas
Erich Plass (čp. 9)

V dalších dnech byli k mobilizaci povoláni také:
Dr. Karel Rösler, učitel Josef Wenzel, Ambrož Paziener, Antonín Frühauf, Adolf Frühauf, Karel Schneider, Gustav Preller, Antonín Groschup, Egon Kultscher, Edwin Kultscher, Albin Barth, Wilhelm Köhler, František Köhler, Antonín Roth, Josef Häckl, Václav Bullin, Karel Leicht, Eduard Hauser, Edwin May, Antonín

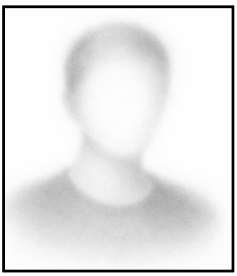
11. ŽIDOVSKÉ RODINY A JEJICH OSUD

„Dějiny netvoří jen události, ale především lidské osudy“

V Želči žila před válkou početná židovská komunita, jejíž přítomnost je doložena již od přelomu 17. a 18. století. Po generace zde žily rodiny Klingsberg, Strosz, Lederer, Fischer, Lilling, Krankel, Eben, Hönig, Aschebrener, Löbl, Wambach, Hirsch a další. Některé z nich zůstaly v obci až do počátku 20. století a staly se přirozenou součástí jejího hospodářského i společenského života.

Nejpočetnějšími a nejznámějšími židovskými rodinami v Želči byly rody Löbl a Wambach, které zde žily ještě ve třicátých letech 20. století. Okolnosti jejich nuceného odchodu z obce jsou dnes již obecně známy. Osudy některých členů těchto rodin jsou doloženy archivními prameny a současně evidovány v databázi obětí holokaustu, spravované Institutem Terezínské iniciativy a dostupné na portálu www.holocaust.cz. Tyto skutečnosti představují jednu z nejtragičtějších kapitol dějin obce.

11.1 Elizabet Löblová: Matka rodu

Elizabet Löblová (* 17. 12. 1860 Želeč čp. 81) Před deportací žila v Praze (Mánesova čp. 8), odkud byla 6. července 1942 deportována do Terezína. Zemřela v nelidských podmínkách ghetta 26. září 1942 v 17:30 hod. na cele č. 113. Oficiální diagnóza „zápal plic“ byla v terezínské realitě synonymem pro totální vyčerpání organismu. V době její smrti už její děti směřovaly do vyhlazovacích táborů.

a) Ema a Ida: Sourozenci bez návratu

Děti Elizabet Löblové, které prožily dětství v Želči, potkal

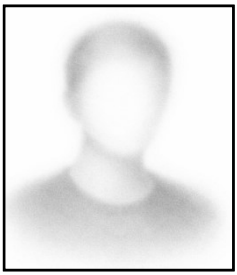
stejně krutý osud:

Ema Löblová (* 10. 8. 1894, Želeč): Pracovala jako bankovní úřednice. V roce 1941 se pokusila o záchranu žádostí o vystěhování do Šanghaje, ta však nebyla realizována. Přes Terezín byla deportována do vyhlazovacího tábora Malý Trostinec, kde zahynula. *Zdroj:* Národní archiv Praha > Policejní ředitelství v Praze > 1941-1950 > L > Löblová Ema (signatura L 793/5)

Ida Löblová (* 10. 3. 1899, Želeč): Sdílela osud své sestry. Společně byly deportovány do Terezína a následně 22. září 1942 do Malého Trostince. Přesné datum jejího skonu zůstalo neznámé. *Zdroj:* Národní archiv Praha > Policejní ředitelství v Praze > 1941-1950 > L > Löblová Ida (signatura L 794/4)

Arnošt Löbl (* 22. 2. 1894): Přestože žil v Praze a Pardubicích, domovskou příslušnost k Želči si držel ještě v roce 1935. Byl deportován přes Kolín do Terezína a odtud do polských Trawnik. Zahynul 13. srpna 1942 v koncentračním táboře Majdanek.

b) Další větve rodiny: Plzeň a Lipsko

Perzekuce dostihla i další členy rodu, kteří byli příslušni do Želče:

16. NOVÉ DOMOVY A TVÁŘE: OSIDLOVÁNÍ ŽELČE (1945–1950)

„Z bojišť do prázdných domovů – začátek nového života v Želči."

Konec války v květnu 1945 neznamenal pro Želeč jen ticho po zbraních, ale především začátek nové proměny obce. Zatímco původní německé obyvatelstvo obec opouštělo, do prázdných domů a hospodářství začali přicházet noví lidé. Nebyli to jen osídlenci z blízkého okolí či vnitrozemí Čech, ale i ti, kteří za svobodu země bojovali se zbraní v ruce.

Významnou a specifickou skupinu tvořili volyňští Češi. Mnozí z nich přicházeli přímo z fronty v uniformách 1. československého armádního sboru, vedeni generálem Ludvíkem Svobodou. Tito muži a ženy si zasluhují velký obdiv, úctu a pozornost. Neúprosný běh času a proměny současné společnosti způsobují, že se na tyto někdejší obyvatele a jejich osudy postupně zapomíná. Zapomínat by však na naše bývalé spoluobčany bylo nespravedlivé a znamenalo by to i jistou neúctu k lidem, kteří se zde po válce usadili a začali budovat nový život.

Bohužel již nejsou mezi námi, aby mohli své životní příběhy a osobní vzpomínky předat dalším generacím. O to důležitější je jejich osudy zaznamenat a uchovat alespoň v písemné podobě, aby památka na ně nikdy nezanikla a aby si i budoucí generace mohly připomenout lidi, kteří se nejen zasloužili o osvobození země, ale následně se podíleli i na budování nového života a rozvoje Želče.

Je proto namístě zavzpomínat na tyto naše někdejší spoluobčany. Připomeňme si například pana Cajtlera, Hokeše, Štefla, Tomáše, Mencla, Dražila, Lhotáka, Janovského, Valouška, p.

Hajnou, p. Matějkovou a další, kteří se stali součástí nového života obce. Velice se omlouvám, jestli jsem na někoho zapomněl, věřte však, že to nebylo mým úmyslem.

Jedním z těch, kteří prošli druhou světovou válkou v jednotce 1. československého armádního sboru v Sovětském svazu pod velením generála Ludvíka Svobody, byl také Vladimír Mencl. Rád bych proto na tomto místě srdečně poděkoval paní *Jindřišce Hiekové, rozené Menclové*, která mi laskavě poskytla poutavý a velmi osobní článek ze života svého otce, *Vladimíra Mencla*. S jejím svolením jej nyní zveřejňuji, aby se stal trvalou součástí paměti naší obce a zůstal zachován i pro budoucí generace.

Vladimír Mencl

Foto: Archiv J. Hieková

„Byl jedním z poválečných želečských dosídlenců. Narodil se dne 1. 8. 1926 na Volyni v Podlesicích, okres Rovno. Tady prožil i své dětství. Svůj volný čas trávil často u řeky. Byl, už jako chlapec, vášnivým rybářem. Zprvu to byl jenom koníček, později, hlavně po vypuknutí 2. světové války, se z koníčka stala životní nutnost. Ryby tvořily, v období války, hlavní součást jídelníčku celé rodiny. Dne 13. 4. 1944, jako sedmnáctiletý, narukoval do armády generála Ludvíka Svobody. Jednak chtěl pomoci při osvobozování vlasti svých předků a jednak se jeho rodina chtěla vrátit zpátky do Čech. Prošel krutými boji. Nejhorší prý byla bitva o Dukelský průsmyk, hotový masakr, zážitek, který ho doprovázel celý život. Zahynulo tam mnoho jeho kamarádů. Také jeho strýčkovi, Janu Menclovi, který s ním byl na bojišti,

zastávku získat, kdyby původní trasa trati vedla mimo polnosti velkostatkáře dr. Damma.

Požár stodoly – 1878

Dne 21. srpna 1878 krátce před polednem vypukl požár v nedávno opravené stodole domu čp. 58. Oheň brzy zachvátil i sousední domy čp. 56 a 57. Pouze díky rychlému zásahu hasičských sborů z Libořic, Měcholup a dalších sousedních obcí se podařilo zabránit dalšímu šíření požáru. Celkem zasahovalo 11 hasičských sborů se 14 stříkačkami.

Následně dne 9. září 1878 po páté hodině odpolední přešlo přes obec několik bouří. Jedna z nich, přicházející od jihozápadu, udeřila kolem sedmé hodiny do kostelní věže. Blesk strhl část střešní krytiny, pronikl věží, roztříštil krov a dále poškodil strop i zdi. Část výboje prošla oknem, kde rozbila několik tabulí, část zasáhla loď kostela. V některých pramenech se uvádí, že blesk udeřil do jednoho ze zvonů.

Rozšíření hřbitova – 1881

S rostoucím počtem obyvatel se dosavadní hřbitov ukázal jako nedostačující. Byla proto dokoupena další parcela, obehnána zdí a opatřena márnicí. Po získání úředního povolení a vystavení obecního reversu, který zahrnoval i vyhrazení odděleného místa pro osoby, jimž musel být podle tehdejších předpisů odepřen církevní pohřeb (například sebevrahům či nepokřtěným), byl nový hřbitov v neděli po posvícení, dne 17. října, za hojné účasti obyvatelstva a za doprovodu slavnostního průvodu místního veteránského a hasičského spolku po úvodní řeči faráře slavnostně vysvěcen.

Požár domu čp. 16 – 1882

Dne 13. března 1882 kolem 19. hodiny vypukl v domě čp. 16 po-

žár, který zničil část domu, stáj i stodolu. Díky rychlému a obětavému zásahu místního hasičského sboru a příznivému bezvětří se podařilo požár brzy lokalizovat a sousední dům čp. 17 byl zachráněn. Na pomoc byly přivolány také sbory z Libořic a Měcholup, avšak při jejich příjezdu již bylo nebezpečí zažehnáno.

Požár zámku – 1889

Dne 7. října 1889 vypukl v časných ranních hodinách, z dosud neznámé příčiny požár na pravé straně zámku vedle malé věže. V té době se v Blšanech konal trh, a proto se v obci nacházelo jen málo lidí. Situaci navíc komplikovala hustá mlha, kvůli níž nebyl požár v okolních obcích vůbec zaznamenán. Do nejbližších vsí proto museli být vysláni jízdní poslové, zatímco se oheň rychle šířil křídlem, které obýval správce a kde také požár vznikl. Do

jedenácté hodiny se podařilo omezit plameny na tuto část budovy. Strop však nebyl ohnivzdorný – byl dutý a vyplněný odpadem a starým chmelem – a proto se oheň skrytě šířil dál. Plameny

23. DOMY NAPŘÍČ ČASEM

„Od prvních základů k dnešní podobě“

23.1 Tajemství prvních domovních čísel

Je samozřejmé, že se dnes již nikdy zcela nedozvíme, jak a na kterých místech se v nejstarších dobách stavělo a budovalo. Nelze přesně určit, kde a kdy se jednotlivé stavby, dá-li se to tak vůbec nazvat, postupně „objevovaly“ v katastru Želče, ani kolik stavení stálo například v okolí tvrze v 16. století. Nejstarší období zůstává zahaleno jen nepřímými zmínkami a domněnkami. Představte si Želeč v polovině 18. století. Silnice, respektive cesty - jak asi vypadaly, domy splývaly v šedi slaměných střech a jediným způsobem, jak někoho najít, bylo ptát se na „chalupu u starého dubu“ nebo „statek u chromého Matěje“ a podobně. Pro státní správu, výběrčí daní a vojenské odvodové komisaře to byl logistický očistec. Vše se změnilo v roce 1770, kdy Marie Terezie císařským patentem z 10. března 1770 nařídila sčítání lidu a očíslování všech domů v monarchii. *„Každá budova dostane své pevné místo v systému.“* Instrukce z roku 1771 obsahovala, jak se má postupovat, definovala, jak se má barva na domy nanášet (černou barvou na bílý podklad), jaké budovy číslo dostanou (i ty nejmenší chalupy) a jak se má postupovat v terénu.

Kdo tvořil číslovací komisi? Složení komise bylo navrženo tak, aby byla zajištěna autorita, znalost místního prostředí a technická správnost. Komise se skládala:

1. Vojenský komisař (důstojník): Armáda byla hlavním hybatelem celého procesu (proto se číslům popisným původně říkalo „konskripční“ – odvodová). Důstojník dohlížel na disciplínu a správné pořadí.

2. Vrchnostenský úředník: Zástupce majitele panství (v případě Želče to byl zástupce tehdejší vrchnosti), který znal hranice pozemků a jména hospodářů.
3. Rychtář a přísežní: Místní znalci, kteří komisi fyzicky vodili od domu k domu a potvrzovali, kdo v daném stavení bydlí.
4. Písař: Měl na starosti zápis do tzv. *popisných archů* (konskripčních soupisů), které se staly základem pro budoucí matriky a katastry. To byl dlouhý seznam, kde bylo napsáno: *„Číslo 1-jméno hospodáře, počet mužů a koní"*. V té době ještě neexistovaly mapy domů, jen seznamy pro vojáky. (Proto již v matrikách duchovní uváděli čísla popisná, při narození, úmrtí a sňatku.) Písař skutečně často fungoval jako „malíř", ale v jiném smyslu. On (nebo jeho pomocník) bral štětec a černou barvu a čísla maloval přímo na domy.

Když do vsi dorazila „očíslovací" komise, nepostupovala náhodně. Jejich úkol byl jasný – vytvořit logickou linku, která by umožnila komukoliv cizímu projít obec bez bloudění. Většina našich sídel tak dodnes nese otisk tohoto „vojenského pochodu". Číslo popisně "1" se zpravidla přidělovalo nejvýznamnější budově - zámku, tvrzi, faře, bydlišti rychtáře.

Vstupní brána do vsi: Číslování obvykle začínalo u první budovy po pravé nebo levé straně cesty, kterou se do obce přijíždělo od hlavního sídla vrchnosti nebo krajského města. Želeč toho je jasným příkladem.

Kruhová logika: Komise následně obcházela náves či osadu po směru hodinových ručiček. Domy dostávaly čísla jeden za druhým tak, jak stály v řadě. Po opsání kruhu se komise vrátila k výjezdu z obce, kde na protější straně od čísla, kde začala, skončilo poslední číslo tehdejší vesnice.

Stabilní katastr: Svět v sázích a barvách: Když o 70 let později vznikal Stabilní katastr, do Želče už nepřišel jen písař, ale vysoce

24. ŽELEČSKÉ ARCHIVY: OD LEXIKONU KE ZLOČINU

„Archiv není jen pamětí kraje, ale i zrcadlem lidských osudů.“

FRANTA ŠUMAVSKÝ JOSEF

*27. 11. 1796 v Polence – † 22. 12. 1857 v Praze
Místo pohřbení: Olšanské hřbitovy.

Byl český spisovatel, učitel a vlastenec z doby národního obrození. Od mládí vynikal velkým nadáním na jazyky – ovládal nejen češtinu, ale i latinu, řečtinu a studoval také italštinu. Patřil mezi nejlepší studenty a kromě povinných předmětů navštěvoval i přednášky významných osobností, například dr. Nejedlého. Učil se také od Josefa Dobrovského a jeho žáka Václava Hanky. Díky studiu češtiny se dostal do okruhu předních českých vlastenců. Mezi jeho přátele patřili například Jaroslav Langer, Václav Hanka, Jan Slavomír Tomíček, Karel Slavoj Amerling, Josef Kajetán Tyl nebo František Ladislav Čelakovský.

Šumavský se zajímal o lidovou kulturu a jazyk. Zaznamenával pražský žargon i lidová rčení ze svého rodného kraje. Jeho materiály využili i další významní autoři – například Čelakovský ve svém díle *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*, Karel Jaromír Erben nebo Božena Němcová, kteří od něj převzali některá přísloví a pohádky.

V roce 1828 odešel do Želče, kde působil jako vychovatel v rodině Františka Karla Korba z Weidenheimu. Tento pobyt byl

krátký a nebyl pro něj příliš šťastný. Cítil se osamělý a stýskalo se mu po Praze. Brzy se proto vrátil zpět. Svůj náhlý odchod z Prahy zpočátku vysvětloval vznešeně: *„Jsme tedy zde, abychom ducha našeho vzdělávali…“* Ve skutečnosti za ním však stály i osobní důvody, především citové zklamání, které ho silně zasáhlo.

V dopisech přátelům se svěřoval se svými pocity nejistoty a neklidu: *„Já jsem tu v hrozné nejistotě a nepokoji…“* Otevřeně přiznával i své zoufalství a vnitřní boj: *„Člověk tonoucí v zoufalství se i slámy chytá…“*

Život v Želči pro něj znamenal odloučení od Prahy i od přátel, na které byl silně vázán. Stěžoval si na nedostatek zpráv i omezenou komunikaci: *„U nás věru velmi málo novin najdete… Co vám tedy psáti?“* Situaci navíc ztěžovala tehdejší cenzura dopisů, kvůli níž nemohl svobodně sdělovat své myšlenky.

Prostředí, ve kterém se ocitl, mu bylo cizí. V německém okolí se cítil jako *„vyhnanec“* a stále více pociťoval stesk po Praze: *„Bratře zlatý, nyní se mi už hodně po Praze stýská…“* Osamělost venkovského života nesl těžce a opakovaně vyjadřoval přání vrátit se zpět: *„Kéž bych mohl býti raději mezi vámi!“*

V jednom z dopisů prosí své přátele téměř naléhavě: *„Pošlete mi nějaké posílení, já zde již omdlévám od toho německého povětří…“*

V Želči proto nepobyl dlouho – ani celý rok. Brzy se rozhodl vrátit zpět do Prahy, kde viděl své skutečné zázemí. Pobyt v Želči tak zůstal především obdobím osobní krize, osamělosti a hledání východiska.

Z dopisu Markéty Frantové, bratru Josefu Frantovi Šumavskému:

"Pánu Jozefowy Frantowy v Seltschi, Žatecký kraj.
Mi tě wssichnj pozdrawugem. Co se dotyče cestowanj do Prahy ga bdu w magi w Praze na wsatoganském pouti. Tak abys byl

27. MÍSTA, JAK SI JE PAMATUJI

„Každé místo má svůj příběh – jen ne každý byl zapsán."

Když se dnes člověk prochází po Želči a jejím okolí, vidí místa taková, jaká jsou dnes. Ať chceme, nebo ne, v hlavě se nám začnou promítat příběhy a zážitky z dětství i z let následujících. Připomeňme si ta místa s jejich obecnými názvy: „Koupaliště", „Nad Durdů", „Pod hřištěm", „Pod zahradou", „U Denků", „Valoušků kopec", „U lípy", „Na vodárně", „Za Drvotů", „Za Fialů", „Na můstku", „Na ovčíně", „V aleji". Určitě nejsou vyjmenována všechna.

Všechna tato místa, tak jako naše lípy v obci – ty, které ještě stojí, ale i ty, které již zanikly – by mohla vyprávět příběhy, jichž byla svědky. Tolik stránek však nemá žádná kniha.

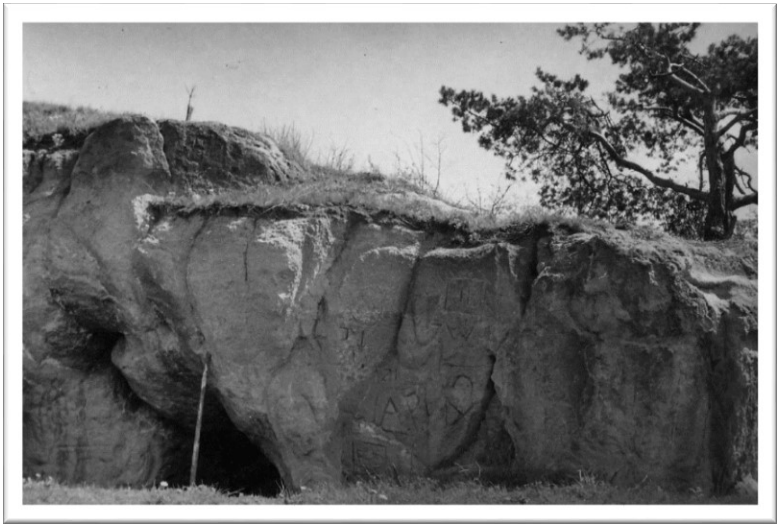
Jedna lokalita však převyšuje všechny ostatní a bylo by hrubým nedostatkem naší paměti na ni zapomenout. **„SKALKA"**. Oprávněně s velkým „**S**". Malá jeskyně, vyhloubená do pískovcové stráně před mnoha a mnoha lety, s rozhledem daleko k libořické cestě. Vydlabané „kapsy" v pískovci, ohniště, stěny jeskyně pokryté kresbami a monogramy zamilovaných – stopy dětských lásek i dospívání. Již z dálky byl cítit známý pach vyhaslého ohně a očouzených skal. Byl to snad zápach? Kdepak. Byla to nezapomenutelná vůně, která dodnes připomíná chvíle, strávené na tomto místě. Kolik generací zde prožilo svá dobrodružství, první lásky i okamžiky, na které se nezapomíná. Kolik generací toto, kouzelné a svým způsobem tajemné, místo navštívilo. Jistě se nikdo nebojí přiznat, že právě tam byla první cigareta, první doušek alkoholu, první… no, každý ví.

To je ta pravá kronika. Bohužel tento němý svědek, nemůže

vyprávět. Uchová si naše tajemství navěky. Tato místa nejsou jen názvy. Jsou to místa s vlastní historií. Každé pole, každý kus lesa měl své jméno, které se nepředávalo v knihách, ale z úst do úst. Ta jména nebyla jen označením místa – byla součástí života.

Mnohé z toho už zmizelo. Ne proto, že by to nebylo důležité, ale proto, že čas plyne neprodleně dál. A právě proto má smysl nebo ještě lépe, MÁME povinnost si tyto vzpomínky, příběhy a zážitky připomínat.

Možná si někdo při čtení těchto stránek vzpomene na něco nebo na někoho, na koho již dávno zapomněl anebo stále myslí? Vybaví se mu zážitek, zasní a na chvilku se vrátí v čase. Možná si vybaví jiná jména, jiné příběhy. Ale to je dobře! Právě v tom spočívá smysl těchto řádků – aby se to, co nám zůstalo v paměti, nevytratilo úplně.

Skalka. Zdroj: Antonín Polcar